

I Ur och Skur genom 40 år

- berättelser om barn, natur och eldsjälar

Omslagsfoto: Nina Frisk, f.d. I Ur och Skur-barn på Statarlängan

Ljungbergs Tryckeri, Klippan 2025-10-01

Laila Gustavsson (red.)

© I Ur och Skur Utveckling AB

Förord

I år fyller I Ur och Skur 40 år – ett jubileum som vittnar om uthålligheten i vår unika idé, och sätter fokus på dess relevans i en tid där barn och ungas hälsa och behov av rörelse är högaktuell och respekten för naturen är avgörande för människans framtid på jorden.

När vi i denna antologi samlar olika personliga berättelser om vår utveckling genom fyra decennier, är det med stolthet och tacksamhet för engagemanget och glädjen som alltid drivit och burit I Ur och Skur. Boken du håller i handen är därför mer än en samling texter – den är en levande berättelse om passion, envishet, glädje, lärande och det viktiga samspellet mellan barn och natur.

I Ur och Skur är en pedagogik, en värdegrund och ett hållbart sätt att se på barnets behov och lärande. Men kanske framför allt är det ett uttryck för människors övertygelse om att barn mår allra bäst när de får vara ute i naturen, röra sig fritt och lära och upptäcka med hela kroppen i samklang med årstidernas skiftningar. I Ur och Skur har sina rötter i friluftslivet och ingår i Friluftsförbundet, med ett självklart och viktigt fokus på folkhälsa, livsglädje och respekt för naturen.

Den utveckling vi har sett – från fröet som såddes av några visionärer på Lidingö, till en bred och blomstrande rörelse över hela landet som även inspirerat internationellt – hade ändå inte varit möjlig utan alla eldsjälar som stått stadigt i sol, vind och väta, med vilja att göra skillnad!

Medarbetare i förskolor, skolor och fritidshem gör pedagogiken levande varje dag tillsammans med barnen, och skolledare och huvudmän har visat mod och tillit genom åren.

Berättelserna om I Ur och Skur är många och bara

en mindre del ryms i denna bok, och de visar på den rikedom av kunskaper, erfarenheter, reflektioner och lärdomar som finns runt om i landet. Genom att samla och synliggöra den hedrar vi historien, förundras och gläds över allt som skapats och tänds samtidigt gnistan mot framtiden, för vi behövs mer än någonsin!

Vi vill rikta ett varmt och innerligt tack till alla som genom åren bidragit till att göra I Ur och Skur till vad det är idag – ett sammanhang där barn får växa, upptäcka och utvecklas i samspel med naturen och med varandra. Alla ni, i era olika roller, har burit, spridit och fördjupat I Ur och Skurs idé, pedagogik och bidragit till den starka verksamhet som vi är idag.

Ett extra varmt tack till alla författare i denna bok som generöst delat med sig av sina erfarenheter och tankar. Era ord bidrar inte bara till att bevara vår gemensamma historia utan också till att nya generationer inspireras att ta del av och engagera sig i vår idé och i vår utomhuspedagogik.

Ett särskilt tack går till initiativtagaren och redaktören Laila Gustavsson som med sin enorma drivkraft och djupa känsla för I Ur och Skurs pedagogik har gjort ett ypperligt arbete att skapa denna antologi av underbara berättelser ur vår historia.

Tack för ert stora engagemang, tillsammans gör vi skillnad!

Styrelsen och VD för I Ur och Skur Utveckling AB

Innehåll

Förord	2
Inledning.....	6
Laila Gustavsson	6
I Ur och Skur	7
Initiativtagarna till I Ur och Skur Susanne Drougge och Siw Linde.....	7
Vad är I Ur och Skur?	8
Lotta Söderberg och Laila Gustavsson.....	8
I Ur och Skur – ur ett Friluftsföräldraperspektiv	11
Erik Lundvik	11
I Ur och Skur Utveckling AB.....	14
Marie Wallenberg.....	14
I Ur och Skur Utveckling AB - Från förskollärare till VD	17
Kerstin Andersson	17
Stiftelsen I Ur och Skur	21
Siw Linde	21
Forskning I Ur och Skur	23
Barnens behov av natur	23
Fredrika Mårtensson.....	23
Skogen som plats för lärande, omsorg och lek. En forskares perspektiv	29
Eva Änggård.....	29
I Ur och Skur – en pedagogik för hållbarhet	33
Laila Gustavsson och Lotta Söderberg.....	33
Berättelser från I Ur och Skur-verksamheter landet runt	35
I Ur och Skur Mulleborg 40 år.....	35
Siw Linde	35
I Ur och Skur 40 år	39
Susanne Drougge	39
I Ur och Skur Mullebo förskola & Mårtensbergsskolan	43
Kerstin Björck (nedtecknat av Kerstin Andersson)	43
I Ur och Skur Statarlängan – Kulturhistoria i samklang med naturen	47
Laila Gustavsson, Lotta Lundberg och Lotta Paulsson.....	47
I Ur och Skur Hattstugan - Att starta ett föräldrakooperativ med en vision och hur I Ur och Skur blev en hjälp i att förverkliga den.....	51
Monika Vinterek.....	51

I Ur och Skur Mullekojan - Skogen är vår hemvist och vårt klassrum	54
Rhode Lindström	54
I Ur och Skur Kulingen - från då till nu.....	58
Veronika Peterson.....	58
I Ur och Skur Kåsan – Att så ett frö (som leder till en verksamhet som fortsätter blomma)	61
Tina Wiklund.....	61
I Ur och Skur Utsikten – en skola I Ur och Skur	64
Harriet Guter.....	64
I Ur och Skur Utsikten - en skola I Ur och Skur	67
Anna Westerlund	67
I Ur och Skur Lilla Nyfiken - dagbarnvårdare I Ur och Skur.....	70
Lena Lindström.....	70
I Ur och Skur Lilla Holm.....	71
Cecilia Sandgren.....	71
I Ur och Skur Kulla förskola - Varför I Ur och Skur?	73
Maria Eriksson.....	73
I Ur och Skur – fritidshemmet Lönnen	77
Liselott Johansson och Monica Fagerström	77
I Ur och Skur Spetsbergen - VI KAN.....	83
Sofia Bergnér och Emma Wiking.....	83
Kvalitetssäkring av en pedagogik.....	87
Konferenser och nätverksmöten	87
Kerstin Andersson	87
I Ur och Skur-pedagogiken i litteraturen.....	92
Lotta Söderberg	92
I Ur och Skur - Vår ordförande reflekterar	95
Katarina Wendt Englund	95
Sammanfattning och avslutning.....	97
Laila Gustavsson	97
Bilaga 1	99
I Ur och Skur Utveckling AB	99

Forskning I Ur och Skur

Det finns ett antal forskare som gjort studier kring I Ur och Skur och några har bjudits in för att ge sina perspektiv på I Ur och Skur och utomhuspedagogik.

Barnens behov av natur

Fredrika Mårtensson

Fredrika Mårtensson forskar och undervisar på Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. En av kurserna på masternivå i miljöpsykologi behandlar barns utomhusmiljöer. Hon har genom åren medverkat i en lång rad expertutredningar kring barns utemiljöer och hälsa och i framtagandet av vägledningsmaterial från Boverket. Nu arbetar hon med utvecklingsarbete kring naturbaserade lösningar i utformningen av miljöer för barns lek och lärande. I listan över litteratur på svenska ingår en kunskapsöversikt som givits ut av folkhälsomyndigheten kring grönskans roll för barns utveckling och en rapport som beskriver utvecklingen av så kallade "lekotoper" i samarbete med praktiker. Övriga artiklar är exempel på forskning publicerad i vetenskapliga tidskrifter.

Barns behov av natur

Varje tid ställer sina forskningsfrågor. I boken "Uteliv" från 1989 beskrev landskapsarkitekten Ulla Berglund och sociologen Ulla Jergeby barns lek och utevistelse som en helt integrerad del av vardagslivet i ett grannskap. Utredningarna var många kring hur stadsbyggandet kunde säkerställa bra lekmiljöer, men utevistelse i vardagen var fortfarande en självklarhet. Samtidigt förändrades arbetslivet och reformer kring förskola och fritidsverksamhet som täckte upp för arbetande föräldrar gjorde att barn blev alltmer beroende av de miljöer som tillhörde dessa verksamheter för utevistelse. Utevistelsens praktiker i skolmiljöer fick mer uppmärksamhet, liksom villkoren för barns transporter dit och lek och rörelsefrihet i staden mer generellt.

Forskningens internationalisering bidrog samtidigt till insikt om hur ambitionerna kring barns utevistelse i nordisk stadsplanering utgjorde del av kulturellt präglade synsätt där barns lek i natur förknip-

pas med en god barndom. I avhandlingen "Barns boendeföreställningar i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv" visade miljöpsykologen Maria Nordström hur barn i Sverige var mer uppmärksamma mot platsen och kvaliteter i den fysiska miljön än barn i Frankrike som hellre berättade om sin familj och andra sociala nätverk när de berättade om sitt boende. Från oss vid SLU i Alnarp skickade landskapsarkitekten Patrik Grahm ut enkäter till förskollärare för att undersöka vilka utemiljöer som var användbara i verksamheten.

Under början av 1990-talet gjorde vi sedan en allra första jämförande studie av utemiljöer i förskolan, "Ute på dagis" där en I Ur och Skur-förskola från Fri-luftsfrämjandet ingick. Vi frågade oss vad det innebär för barn att ha tillgång till natur, för deras lek, utveckling och hälsa.

Det skulle dröja ytterligare tio år innan den fysiska miljön kring skolor och förskolor skulle hamna i fokus för samhällsdebatt och forskning. Det var

i ljuset av ett ökat stillasittande med en pandemi av fysisk inaktivitet som ljuset på utemiljön som friskfaktor i barn vardag började undersökas mer systematiskt. Vi startade upp flera större tvärvetenskapliga forskningsprojekt i samarbete med folkhälsovetaren Cecilia Boldemann där vi började kartlägga synergier mellan olika friskfaktorer i gröna skolmiljöer. Det visade sig att rymliga utemiljöer som är gröna och varierade främjar fysisk aktivitet samtidigt som de ger barn lagom med sol, god natt-sömn och förbättrad koncentration.

Idag ställer ett tätare stadsbyggande, förändrat klimat och hoten mot den biologiska mångfalden ytterligare krav på förstärkning av den gröna infrastrukturen i barns utemiljöer kring förskolor och skolor. Det är vedertaget att utemiljöerna behövs för att tillgodose grundläggande behov av lek och rörelse men nu behöver grönskan dimensioneras för nya förhållanden i ett klimat med mer nederbörd och en hetta. Utemiljöerna är också helt centrala för barns chans till naturmöten och tar tillvara deras benägenhet att känna empati med djur och natur. Vi behöver en ny generations insikter om hur allt hänger samman som kan lägga grunden för ett samhällsbygge där inte bara människan är normen för utvecklingen.

Upptäckten av platsens roll för barn

I början på 1990-talet gjorde vi en första forsknings-

studie där vi jämförde lek och hälsa hos barn med tillgång till olika typer av förskolegård, en trädgårdslig miljö vid I Ur och Skur-förskola och en mer traditionell gårdsmiljö. Den senare dominerades av lekredskap i sandytor omgärdade av tegelsatta gångar med återhållen vegetation längs kanterna. Men gården innehöll en fantasifulla dekorationer som barnen integrerade i leken, till exempel två stora knallgula krukor som barnen brukade krypa in i. Den grönnare gården var en I Ur och Skur förskola i norra Skåne (I Ur och Skur Statarlängan) som bestod av en uppvuxen trädgårdsmiljö i kanten på ett skogsparti. Från gårdsplanen med umgängesytor och odlingar kunde barnen röra sig ned mot ett skogsparti genom ett område med ängsmark och vinbärsbuskar. *Vid ett tillfälle noterar jag hur en tjej i femårsåldern äter på ett äpple medan hon långsamt och försiktigt rör sig ned mot skogen genom det höga gräset med renfana vajande kring kroppen. Hon stannar till, kastar skrutten och vänder om och går upp mot huset igen med mer självsäkra steg.* För mig har detta blivit en ögonblicksbild som illustrerar hur miljön involveras i barnets utforskande av omvärlden. Psykologen Daniel Stern har myntat begreppet vitalitetsaffekter för att beskriva hur momentana känslor likt melodislingor tonsätter varje stund och situation i det "vardagslivets slammer" som uppstår där människor interagerar med varandra och den fysiska miljön. Barnen använder platser karaktär för att spegla inre behov och dramatisera förlopp under lek och samspel. I det här fallet föreställer jag mig att det låg en utmaning i att röra sig från området med odlingar, bänkar och bord vid byggnaden där vuxna brukade vistas, mot mer perifera delar av gården och skogen med sin mer vilda karaktär och där äldre barn brukade husera. Möjligen ett exempel på en typ av utvecklingsuppgift som kräver sina steg för att bemästra.

Studien visade att de barn som hade tillgång till den grönnare gården hade bättre motorik, färre sjukdagar och bättre koncentration än barnen med den mer

naturfattiga gården. Uppgifterna om minskad smittspridning på I Ur och Skur-förskolan, där barnen tillbringade större delen av dagen utomhus, väckte stort intresse från läkarhåll. Socialstyrelsen gav ut ett allmänt råd om utökad utevistelse i förskolan. En norsk avhandling av Ingunn Fjörtoft några år senare bekräftade att naturmark gynnar barns motoriska utveckling. För oss miljöpsykologer var upptäckten att det fanns skillnader i barnens lek och samspel och kapacitet till koncentration i de två förskolemiljöerna. Det var då vi verkligen började förstå att barn behöver natur, för vila och återhämtning, men också som stöd för att kunna anpassa situationer så att de tillgodoser en mängd olika mer specifika behov som uppstår i stunden under lek och samspel med jämnåriga. Barns tillgång till naturens hälsofrämjande distraktion, blev ett hett spår i forskningen.

Naturens distraktion öppnar möjligheter

Vad är det då i utevistelse som ger barnen utrymme till återhämtning? Vi vet att olika naturfenomen äger en komplexitet som gör att människan lätt fascinerar av lövets prassel, vattnets speglingar o s v. Den mjuka distraktionen från intryck av natur gör det lättare att slappna av och upprätthålla ett rörligt sinne. Det kan vara en blick mot ett lövverk som får tankarna kan glida i väg en stund eller ett porlande vatten som underlättar dagdrömmeri. För yngre barn vars utbyte med omgivningen är mer intensivt och konkret kroppsligt formas naturen deras lek och aktivitet från grunden.

I den gröna miljön på I Ur och Skur-gården lekte barnen ofta koncentrerat i långa episoder. Avbrotten och konflikterna var färre än på den naturfattiga gården. Typisk för den gröna gården var att leken växlade mellan sekvenser av snabb rörelse och mer stillsam aktivitet. Om barns lek och deras sociala samspel och pedagogens roll i detta sammanhang fanns redan en omfattande litteratur, men det var först nu som forskare började uppmärksamma och sätta ord på den mer fria äventyrliga aktivitet som

karaktäriserar barns lek utomhus.

I avhandlingen "Landskapet i leken" från 2004 beskrev jag hur leken utomhus präglas av platsrelaterad lustfylld rörelse. Lekarna blir mer rörliga och får en mer vidlyftig karaktär där lekens tema och innehåll förändras efterhand med nya infall och idéer. Det har konsekvenser att allt som händer utomhus måste förhålla sig till väderlek och andra processer i naturen och pågår i ett öppet socialt rum utom individens kontroll. Utomhus uppstår det gärna situationer med en öppen och flexibel struktur, vilket gynnar fantasin men också ger barn och barngrupp möjligheten att anpassa situationen till sina behov. Under utomhusleken pågår ett utforskande mot det som väcker nyfikenhet, med ständig jakt på "bra platser", som är tillräckligt trygga och trivsamma och innehåller intressanta funktioner som räcker till alla.

- Rosiga på kinderna efter utevistelsen, konstaterade och dokumenterade läkarkollegan Margareta Söderström när vi klockade barnen vid dörren efter utevistelsen på en förskola. Tillsammans kan forskare i olika discipliner bidra till bilden så att vi bättre förstår vad utevistelsen innebär för barns fysiologi, psykologi och sociala samspel. Bra utemiljöer och tillgång till natur är viktiga förutsättningar, men inte på egen hand.

Pedagogen som uttolkare av plats och barns behov

När de första resultaten kom om naturens roll på en I Ur och Skur-förskola så var det många som fundrade om det inte var kompetenta pedagoger snarare än den fysiska miljön, som gjorde leken mer varaktig och varierad och barnen friskare. Hur det var i just detta fall kan vi inte säkert säga med tanke på det begränsade underlaget men nu, många studier och flera decennier senare, kan vi sluta oss till att barns tillgång till natur fyller många viktiga funktioner för dem.

Samtidigt är ju pedagoger viktiga uttolkare av bar-

nens behov och platsens möjligheter som behöver bevaka att barnen får den tid och det utrymme de behöver för naturkontakt i vardagen. Pedagoger som ser till att barnen får röra sig fritt över miljön och samspela med olika material på sina egna villkor, är nödvändiga för att den hälsofrämjande leken skall uppstå. Om man jobbar med tematiskt inriktade delområden på gården så måste den inordna sig i utomhuslekens speciella logik. Barn och material måste fritt kunna förflyttas mellan olika platser allt eftersom leken utvecklas.

Barnens favoritplatser på gården är instruerande. Ofta är det områden med en "buskig" eller "skogig" karaktär eller med sand och annat föränderligt material som löv, vatten och jord. En gunga eller sandlåda omgiven av växtlighet får fler funktioner än lekredskap som står uppradade på en öppen yta. Insikter om denna typ av förhållanden är något som många pedagoger vet, och avspeglas även i gestaltning av många nyare förskolor. Men det räcker inte med en god gestaltning, det krävs också att ytorna är tillräckligt stora.

Stadsbyggandet påverkar förutsättningarna för barns naturkontakt och generellt visar statistiken att skolgårdsmiljöerna krymper. Barns möjligheter till hälsofrämjande lek i kontakt med natur - såsom chansen att ta sin vila utomhus eller att bygga kojor - är kvaliteter i förskolans verksamhet som i allt högre grad verkar vara beroende av lokala förutsättningar, och pedagogers beslutsamhet.

Ett stadsbyggande för jämlik naturkontakt

En tätare bebyggelse med mindre ytor mellan husen har blivit normen i stadsbyggandet. Det skapar helt andra förutsättningarna för barns naturkontakt där gårdarna vid skolor och förskolor blir allt viktigare. Samtidigt ser vi hur större enheter i flera våningar blir vanligare och skapar en miljö där hårdgjorda och artificiella ytor dominerar kring husen. Det blir längre till natur och växtlighet med mindre chans för barnen att möta djur och göra andra intressanta

iakttagelser i naturen. För de yngre barnen, som ofta vistas på de plana ytorna närmast huset där vuxna och sandlådor befinner sig, innebär det att de ofta saknar tillgång till natur under sin utevistelse.

Med ny arkitektur växer det fram nya vanor och praktiker kring utevistelse. När det är dags för utevistelse behöver barn på större förskolor ledsagas genom byggnaden via korridorer och trappor. Möjligheter för barnen att mer självständigt bege sig till vestibulen vid utgång försvinner. I studier har vi sett att barns beroende av vuxen ledsagning är något som inkräktar på deras rörelseglädje och återspeglas i lägre nivåer av fysiska aktivitet under förskoledagen.

Vi har sett hur pedagoger på större enheter gärna skapar mer regler och restriktioner kring barns lek och aktivitet på gården. I en utemiljö som blivit mer hårdgjord för att klara trycket från ett större antal barn, kan naturelement som sand, jord och grenar uppfattas som stökiga inslag. Till och med barns egna grejande, deras byggande och skapande, kan uppfattas som bidrag till oreda. Barns tillgång till rymliga och gröna utemiljöer har en direkt inverkan på barnens uteliv, men påverkar också indirekt barnen genom att platsens karaktär och utformning påverkar hur vi vuxna förhåller oss till barns lek och aktivitet i miljön.

Det behövs en mer kritisk diskussion kring hur arkitekturen i barns miljöer påverkar grundläggande förhållanden i platsens dynamik. Nu gäller det inte bara utemiljöernas yta, innehåll och utformningen, utan byggnadernas skala, placering och omgivning i relation till verksamhetens logik.

Barns välfärd med naturkontakten återställd

Sedan den allra första studien på en I Ur och Skur-förskola så har en lång rad svenska studier visat betydelsen av gröna gårdar som är rymliga och varierade. Problem med ökat stillasittande och mycket skärmtid har satt fokus på utemiljöernas roll för att barn och ungdomar skall få tillräckligt med fysisk aktivitet. Idag kan man hitta hela kataloger över studier

kring forskning över naturens roll för barns psykisk, social och fysisk hälsa och en hel del samband. Förutom naturens funktion för barns motoriska, sociala och psykologiska utveckling, så handlar fler och fler studier om barnens känslomässiga relation till naturen. Det pågår en förlust av biologisk mångfald på stor skala. Vårt stadsbyggande bidrar ytterligare till öka avståndet mellan människan och natur, med de storskaliga förskolorna som ett exempel. Idag jobbar vi mer handgripligt med att få in natur i barns utemiljöer genom nya sätt att integrera och anlägga naturmark. Gamla skötselmetoder och nya knep används för att göra platser mer användbara genom sådant som rikare undervegetation, fler klätterträd och mer tillgång till vatten och material till kojbyggen. Ett skifte är på gång där även andra arters behov i vår flora och fauna finns med som utgångspunkt. Vi försöker hitta synergier mellan barnens behov och andra arter i naturen. Stocken gynnar insektslivet men intresserar också barn. Buskaget är intressant för både barn och småfåglar.

I arbetet med utemiljöer för barn i detta perspektiv är det inte bara den natur som barnen kan använda och hantera i sin lek som värderas. Livaktiga lokala ekosystem och en artrik miljö har ett egenvärde. Hur ser en gård ut som förmedlar detta förhållande till barnen? Den gröna och rymliga utemiljön med sina skogiga och buskiga platser har varit en viktig del av förskolas praktik för generationer av barn. Skogens funktion som sagolandskap för barnen berättar Eva Änggård om i nästa kapitel. Vintern med snö är ett helt eget kapitel, där röjningens bidrag med högar till vinterlandskapet kräver ett samarbete mellan pedagog och skötselpersonal för att komma verksamheten till gagn. Kan vi dokumentera fler praktiker för fler naturkaraktärer i fler typer av miljöer, som tar sitt avstamp lokala naturförhållanden och ekosystem på platsen?

Från insikt till ny kunskap

Den miljöpsykologiska forskningen kring barns villkor i vardagen är helt beroende av de samarbeten som vi genom åren upprättat med förskolor runt om i landet, nödvändig för den kunskap vi nu äger kring barns behov av natur. Idag vet vi att barn mår bra av natur, något vi bara anade i vår första studie. I ur och skur-förskolorna har varit föregångare genom att gå från insikt till handling för att ge barn naturkontakt, långt innan det fanns forskning att hämta stöd i. Generöst har man tagit emot oss forskare för studier under årens lopp. Vilka insikter är det som idag som formuleras om lägger örat mot I Ur och Skur-förskolor runt om i landet? Vad står på spel? Var finns lösningarna? På den förskola som deltog i den första studien för 35 år sjöng barnen sången "Ekor'n satt i granen" när ekorren klättrade i eken ovanför dem. När min egen son var i åttaårs åldern, tio år senare, hävdade han envist att det var olika specifika Pokemonar som sjöng i träden. Hans uppmärksamhet mot särdragen fanns där, men vår kunskap om fågelarter hade svårt att tävla med den kunskap han ägde om detta japanska fantasiuniversum. Längre har vi i denna del av världen kunnat ta tillgången till naturen i vardagen för given. Har den inte funnits i samma kvarter så har den funnits en bit bort. Vardagspraktikerna är många som har hjälpt oss att sätta årstider och naturen i ett sammanhang, både för barnen och oss själva. Med accelererande förlust av biologisk mångfald och klimathot har uppdraget blivit så mycket större och vi tvingas fundera över utemiljöernas roll i barns vardagen med detta skarpa hot som utgångspunkt.

Referenser

Stroh, E., Mårtensson, F., Schneider, J., & Jansson, M. (2024). Grönskans kvaliteter och barns hälsa: Kunskapsunderlag om barns hälsa och utveckling vid vistelse i gröna miljöer med fokus på ekosystemtjänster. Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/g/gronskans-kvaliteter-och-barns-halsa/>

Beckman, M., Wiström, B., Mårtensson, F., Simonsson, E., Hedblom, M., Ode Sang, Å. & SLU Tankesmedjan Movium (2023). Lekotoper i praktiken : utveckling av Hjälmaviksparken i Norra Ormesta i Örebro. Tankesmedjan Movium, Sveriges lantbruksuniversitet. <https://movium.slu.se/media/3scbrvlt/lekotoper-i-praktiken-partnerskapsrapport.pdf>

Mårtensson, F., Wiström, B., Hedblom, M., Litsmark, A., Gabriel, A., Herngren, L., Ågren, J. & Sang, Å.O. (2025). Creating nature-based play settings for children through looking, listening, learning and modifying in a Swedish landscape laboratory. *Socio-ecological practice research*, 7 (1), 93–117. <https://doi.org/10.1007/s42532-024-00208-7>

Manni, A., Annerbäck, J., Löfgren, H., Mårtensson, F. & Fröberg, A. (2024). Places, spaces and encounters with nature – socio-material discourses in Swedish preschools. *International journal of early years education*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/09669760.2024.2307361>

I UR OCH SKUR

Friluftsförbundet